

Matti Hintikka

Millä ansioilla siniristin kantajaksi? Suomen lipunkantajat olympiakisojen avajaisissa

Helsingin olympiakisojen avajaiset 19.7.1952 näyttäytyvät suomalaisen urheiluhistorian huippuhetkenä. Olympiatulen juoksi Stadionille Paavo Nurmi, ja olympiavalan vannoi viidensissä olympialaisissaan voimistelun kultamitalisti Heikki Savolainen. Kunnian kantaa Suomen lippua sai sen sijaan tuntemattomampi nimi, Väinö Suvivuo. Muistan hämmästelleeni nimeä jo aikaa sitten. Miksi keskitason aitajuoksija sai kansallisessa katsannossa ylittämättömän arvon toimia kotikisojen lipunkantajana?

Vastauksen palaset alkoivat loksahdella paikoilleen lukiessani 2000-luvun alussa Antti Tuurin *Rukajärvi*-sarjaa, joka kertoo miesten kokemuksista jatkosodassa. Vuosia myöhemmin keksin tarkastella laajemmin Suomen joukkueen lipunkantajien taustoja, jolloin osoittautui, että lipunkantajien valinnoissa vuosina 1920–1952 oli käytetty kriteerejä, jotka johtivat minut takaisin Rukajärven tielle.

Menestyjiä, veteraaneja, nuoria toivoja

Itsenäisyytensä aikana Suomi on osallistunut 23 kertaa kesä- ja 22 kertaa talviolympialaisiin. Lipunkantajaksi avajaisissa on valittu 41 kertaa mies ja neljä kertaa nainen. Kunniatehtävään näyttää tulleen valituksi henkilöitä kolmenlaisilla urheilu-uraan liittyvillä perusteilla. Ensinnä ovat aiemmissa kisoissa kunnostautuneet sankarit, toiseksi urheilijat, joilta odotetaan menestystä alkavissa kisoissa, kolmanneksi tehtävään on valittu useissa aikaisemmissa kisoissa Suomen edustaneita urheilijoita.

Tokion avajaisissa 1964 siniristilippua kantoï edellisissä Rooman olympialaisissa Suomen ainoan kultamitalin voittanut voimistelija Eugen Ekman. Montrealissa 1976 lipunkantajana toimi Lasse Virén, jossa yhdistyivät sekä aiemmat saavutukset että alkaviin kisoihin kohdistuneet odotukset. Lippua kantaneista nuorista mitalitoivoista käyvät esimerkeiksi seiväshyppääjä Eeles Landström Melbournessa 1956, hiihtäjä Juha Mieto Sapporon talvikisoissa 1972 ja moukarinheittäjä Olli-Pekka Karjalainen Sydneyssä 2000.

Pitkä olympiauran ansiosta tehtävään valituista ovat esimerkkejä kolmansissa olympiakisoissaan Münchenissä 1972 melonut Ilkka Nummisto, Calgaryssa 1988 neljättä kertaa olympialaisissa luistellut Pertti Niitylä sekä neljättä kertaa olympialaisiin osallistunut uimari Hanna-Maria Seppälä Lontoossa 2012. Marja-Liisa Kirvesniemi oli Lillehammerin talvikisojen avajaisissa 1994 kantanut lippua ensimmäisenä naisena. Kisat olivat hänelle jo kuudennet, ja lisäksi Kirvesniemi oli jo ennen Lillehammerin pronssijaan olympiahistorian menestynein suomalaisnainen.

Oma poikkeuksensa Suomen lipunkantajien joukossa on kymmenottelija Akilles Järvinen, joka hoiti tehtävää peräti kolmissa kesäolympialaisissa peräkkäin 1928–1936. Berliinissä 1936 hän toki oli jo kaksinkertainen hopeamitalisti, mutta alkujaan meriitit lipunkantajaksi taisivat liittyä hänen taustaansa. Akilles Järvisen isä Verner oli ensimmäisen sukupolven suomalainen olympiaurheilija Ateenan välikisojen 1906 voitollaan. Lisäksi etunimi Akilles viittasi suoraan olympiakisojen myyttiseen perinteeseen – eikä kymmenottelijan jäntevästä olemuksestaan liene ollut haittaa.

Tyyli – ja sotilaallisuus

Suomalainen urheilumedia ei näytä kiinnittäneen lipunkantajien persoonaan sen kummempaa huomiota, riitti kun nimi ja laji mainittiin. Myöhemmin lipunkantajan ansiot on mainittu tiivistetysti tyyliin ”edellisten kisojen hopeamitalisti”, ”neljänsissä olympiakisoissaan kilpaillut” ja niin edelleen.

Tapana oli korostaa lipunkantajan ryhdikkyyttä, kuten koko joukkueen mallikelpoista esiintymistä. *Suomen Urheilulehden* kuvaus Lontoon 1948 avajaismarssista on tyypillinen:

”Tulee Suomen vuoro. Ryhdikkäästi 10-ottelijamme Hannes Sonck kantaa lippua, yhtä ryhdikkäästi joukkue häntä seuraa. Saavutaan kuninkaan aition eteen. Sonck tekee kauniin lipputervehdyksen. Hallitsija vastaa ja samalla koko diplomaattikatsomo puhkeaa valtaviin suosionosoituksiin. Ne on kohdistettu kansaan, joka raskaiden koettelemusten jälkeenkin pystyy suurtekoihin urheilun mitteloissa. Sinitakkisten suomalaisten ohimarssi on kiistattomasti avajaisten paras.”

Helsingin kisojen aikaan lehdissä arvioitiin edelleen ajan hengessä joukkueiden tahtia ja ryhtiä avajaismarssilla. *Urheilun Kuva-Aitan* olympianumerossa 1952 Pentti Pirhonen viittasi avajaisista kertovassa artikkelissaan suoraan sotilaallisiin näyttöihin:

”Ja lieköpä Suomelle löytynyt vertaa marssin uhkeassa rytmissäkään. Väitettäköön millä maalla tahansa olevan sotilaallisuuden veressä, mutta kyllä ainakin meikäläiset marssimisen taidon osaavat.”

Urheilullinen menestys ei ollut kisoissa enää entisenlaisia, mutta tärkeää oli osoittaa, että sotilaallinen ryhti oli sentään tallella. Ei ollut sattumaa sekään, että suomalaisten olympiavoittojen kunniaksi alettiin Yleisradion lähetyksissä soittaa ”Porilaisten marssi” ensimmäisistä sodan jälkeisistä olympialaisista, Sankt Moritzin talvikisoista 1948 lähtien. Idean kehittivät ja toteuttivat selostaja Pekka Tiilikainen ja ohjelmajohtaja Jussi Koskiluoma. Epäilemättä kappalevalintaan vaikutti se, että kyseinen marssi oli ja on Puolustusvoimien kunniamarssi.

Lippu jääkärille

Itsenäisen Suomen ensimmäiseen olympiajoukkueeseen Antwerpenissa 1920 kuului suurnimiä Hannes Kolehmaisesta lähtien. Lipunkantajan kunnian sai kuitenkin nykyaikaisessa viisiottelussa kilpaillut Emil Hagelberg. Hänen urheiluansionsa eivät huimanneet: uran merkittävimmäksi saavutukseksi jäi kyseisten kisojen seitsemäs sija. Sen sijaan titteli kytki hänet vasta itsenäistyneen ja sisällissodan läpikäyneen maan kovimpaan eliittiin: Hagelberg oli jääkärikapteeni. Belgialaisyleisö sen paremmin kuin maailmansodan ympäröivien joukkueet tuskin tiesivät lipunkantajan taustaa. Taistelu Kuninkaallisen preussilaisen jääkäripataljoona 27 riveissä oli meriitti Suomessa, mutta ei Saksan miehityksestä kärsineessä Belgiassa. Sodan hävinnän ja siihen syyllisiksi julistetun Saksan ei sallittu osallistua Antwerpenin kisoihin.

Antwerpenista kotiutuneelle Suomen voittoisalle (14 olympiakultaa) joukkueelle järjestettiin juhla Helsingin Pallokentällä. Kultamitalistien edellä Suomen lippua kantoi kisoissa lajissaan neljänneksi sijoittunut urheilija, Julius Saaristo. Hän oli voittanut kultaa ja hopeaa Tukholmassa 1912, mutta nyt valinta lipunkantajaksi oli tehty poliittis-sotilaallisin pe-

Suomen siniristilippu nähtiin ensimmäisen kerran olympiakisojen avajaisissa Antwerpenissa 1920. Lippua kantoi jääkärikapteeni Emil Hagelberg. (Kuva Suomen Urheilumuseo)

rustein. Jääkäriluutnantti Saariston näkyvä rooli korosti, että urheilulla ei vielä yritetty eheyttää sisällissodan jakamaa kansakuntaa.

Vastakohtaksi Suomen kriteereille asettuu sodan voittajiin lukeutuneen Iso-Britannian ratkaisu, jossa otettiin kantaa suorastaan olympia- rauhan hengessä. Antwerpenin avajaisissa lippua nimittäin kantoi Philip Baker, joka oli maailmansodan aikana pasifistina kieltäytynyt aseista ja sen sijaan järjestänyt rintamalle vapaaehtoisen ambulanssiyksikön. 1500 metrin juoksun hopeamitalin Antwerpenissa voittanut Baker toimi aktiivisesti Kansainliiton perustamisvaiheissa sekä myöhemmin YK:ssa. Vaimonsa kanssa yhteisen sukunimen Noel-Baker ottaneelle britille myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto vuonna 1959.

Sotasankareita, siirtokarjalaisia

Kuten Antwerpenissa 1920, myös toisen maailmansodan jälkeen Suomen lipunkantajina nähtiin sotasankareita. St. Moritzin talvikisoissa 1948 lippua kantoi jo 37-vuotias hiihtäjä Pekka Vanninen. Hän kuului ennen sotia menestyneeseen urheilijasukupolveen, parhaina saavutuksinaan voitto Salpausselän kisoissa 1939 ja kakkossija vuotta aiemmin Holmenkollenilta. Vanninen oli johtanut pitkään Lahden vuoden 1938 MM-kisojen 50 km hiihtoa, mutta eksynyt ladulta ja joutunut keskeyttämään.

Lipunkantajaksi Vannista pätevöittivät hiihtomenestyksen ohella myös sodan ajan tapahtumat. Luutnantti Vanninen oli toiminut arvostettuna komppanianpäällikkönä Adolf Ehrnroothin komentamassa ”Tyrjän” rykmentissä (JR 7) ja haavoittunut kesäkuun 1944 rajuisissa viivytystaisteluissa. Oma symboliarvonsa syntyi myös siitä, että Vannisen lapsuudenkoti Harlun Rautalahdessa, Laatokan rannalla, kuului luovutettuun Karjalaan. Urheiluansioidensa ohella Vanninen edusti siten niin suomalaisia reservinupseereita, sodissa haavoittuneita kuin siirtokarjalaisia.

Lontoon 1948 avajaisissa Suomen lippua kantoi Hannes Sonck. Arkkitehdiksi opiskellut 28-vuotias Sonck kilpaili Lontoossa kymmenottelussa. Hän kuului sukupolveen, jonka parhaat urheiluvuodet olivat jääneet sodan jalkoihin. Talvikisojen avajaisissa Suomen lippua kanta-

neen Vannisen tavoin Sonck oli syntynyt luovutetun Karjalan alueella, Antreassa. Ennen sotia Sonck oli Viipurin Urheilijoiden poikaosaston tähtiurheilija ja samaa seuraa hän edusti koko uransa ajan.

Vaikka mitään virallista, poliittista kannanottoa ei tietenkään esitetty, Suomen olympiajoukkueen johdon toiminnan St. Moritzin ja Lontoon olympiakisoissa 1948 voi tulkita hävittyä sotaa ja Karjalan menetystä koskevaksi mielenilmaukseksi. Näkyvimmillä kansainvälisellä foorumilla valittiin kansallislippua kantamaan urheilijat, joilla oli vahvat juuret sodan tuloksena Neuvostoliitolle luovutetussa Karjalassa. Suomen joukkueen ylijohtajana toimi 1948 ja 1952 sekä talvi- että kesäkisoissa Arvo Himberg.

Oslon talviolympialaisten avajaisissa 1952 Suomen lippua kantoi yhdistetyn hiihtäjä Heikki Hasu. Valinnan voi katsoa urheilullisin perustein suoritetuksi, olihan Hasu tuonut Suomelle ainoan kultamitalin niin edellisissä talviolympialaisissa 1948 kuin hiihdon MM-kisoissa 1950. Sattui sopivasti, että kisat järjestettiin juuri Norjassa, jonka urheilijat olivat hallinneet yhdistettyä ennen Hasun valtakautta.

Heikki Savolainen vannoo olympiavalan Helsingin olympiakisojen avajaisissa 1952. Suomen lippua kannattelee Väinö Suviuuo. (Kuva Suomen Urheilumuseo)

Kuka oli Väinö Suvivuo?

Helsingin kisojen virallisessa raportissa, Sulo Kolkan teoksessa *XV Olympiakisat Helsingissä 1952*, ei kerrota Suomen lippua avajaisissa kantaneen miehen nimeä, vaikka hän esiintyy tunnistettavana kuvissa. Olympiavalan vannojasta Heikki Savolaisesta mainitaan jopa oppiarvo: lääket. lis. Lipunkantajan nimettömyys tuntuu vihjaavan vaatimattomasti ja vieraanvaraisesti, että Suomen lippu oli yksi osallistujamaan lippu muiden joukossa – vaikka sillä olikin näkyvä rooli olympiavalaa vannottaessa. Myös myöhemmissä kuvauksissa on niin ikään vain harvoin taustoitettu Suomen joukkueen lipunkantajia. Siniristilipun historiaa käsitellyt *Suomen lippu kautta aikojen* vuodelta 1983 sentään sisältää luettelon suomalaisista lipunkantajista olympiakisojen avajaisissa.

Helsingin olympiakisoista valmistui niiden 50-vuotisjuhlaksi vuonna 2002 kaksi monipuolista kisamuistelua, Antero Raevuoren *Vuimeiset oikeat olympialaiset* ja Mika Wickströmin *Helsinki 1952*. Kummassakin teoksessa kerrotaan Väinö Suvivuon kantaneen avajaisissa Suomen lippua. Raevuori mainitsee lisäksi lipunkantajasta, että hän on aitajuoksija ja 35-vuotias voimistelunopettaja.

Vuonna 2007 ilmestyneessä Suomen Olympiakomitean historiateoksessa *Sadan vuoden olympiadi* Jouko Kokkonen tuo Helsingin olympiakisoja käsittelevän luvun kuvatekstissä esiin merkittävän lisätiedon lipunkantajasta. ”Suomen joukkueen lippua kantoi avajaisissa aitajuoksija Väinö Suvivuo, joka oli myös sotaveteraani.”

Sama tieto löytyy Antti Tuurin muotoilemista Rukajärven suunnan rintamamiesten muisteloista. Luutnantti Väinö Suvivuo palveli rintamanosalla jalkaväen joukkueenjohtajana, jota alaiset muistelevat myönteisesti vuosikymmeniä myöhemmin. Rukajärven erämaissa ei ollut yhtenäistä rintamaa, vaan puolustusasemat rakentuivat yksittäisistä tukikohdista. Yksi niistä oli nimetty päällikkönsä mukaan peitenimellä ”Suvi”. Tämän vaikeasti puolustettavan tukikohdan neuvostojoukot valtasivat lokakuussa 1942.

Juhannuksena 1943 Suvivuo voitti Rukajärvellä järjestetyissä kilpailuissa upseerien kolmiottelun. Juoksupainotteisen ottelun lajit olivat 100 metrin juoksu, pituushyppy ja 800 metrin juoksu. Seuraavana päivänä alkoi raju taistelu, jossa Suvivuo kunnostautui myös juoksuvoimansa an-

Väinö Suvivuo vuonna 1980 ilmestyneessä urheilukortissa. Suvivuo hyppäsi vauhdittoman kolmiloikan maailmanennätyksen 10,28 voittaessaan lajin viimeisen virallisen Suomen mestaruuden vuonna 1937.

siosta. Puna-armeijan joukot hyökkäsivät suomalaisten ”Pallo”-tukikoh-
taan saaden aikaan melkoista pakokauhua. Suvivuo ei kuulunut pakoon
juoksijoihin, vaan päinvastoin, kuten asetoveri muisteli:

”Ennen kuin uuteen hyökkäykseen ryhdyttiin, oli --- kerättävä ka-
saan pakokauhussa olevat joukot. Väinö Suvivuo erikoisesti kunnostau-
tui joukkojen keräämisessä. Suvivuo oli juoksuttanut kolmeakymmentä
poikaa takaisin linjoille niin, että pojat olivat luulleet olevansa matkalla
linjoilta pois, mutta tykistön töpinässä [ruokahuolto] yksi alikersantti,
joka oli ollut näiden pakokauhuisten mukana, oli huomannut, että nyt
heitä vietiin vikasuuntaan. Alikersantti oli vetänyt kovat piippuun ja
uhannut ampua Suvivuon, mutta juuri silloin tykistön keittiömies oli
huutanut syömään, jolloin tilanne laukesi ja kaikki rupesivat aterioi-
maan. Syönnin jälkeen Suvivuo sanoi miehille, että nyt lähdettäisiin
linjoille. Kaikki muut lähtivät, paitsi tämä alikersantti ja yksi sotamies.
Heidät pidätettiin, muut tulivat Suvivuon mukana yksiköihinsä”. (Antti
Tuuri: *Rukajärven aika*, s. 458–459.)

Myöhemmin samassa taistelussa Suvivuo haavoittui.

Väinö Suvivuo (1917–1985) oli noussut yleisurheilun kansalliselle
huipulle 20-vuotiaana voittamalla vuonna 1937 vauhdittomissa hypyissä
kaikki kolme Suomen mestaruutta (korkeus, pituus, kolmiloikka). Vuosi
oli viimeinen, jolloin kyseisistä mestaruuksista kilpailtiin. Arvokisala-
jeissa Suvivuo ehti voittaa ennen sotia 110 metrin aitajuoksun Suomen
mestaruuden vuonna 1939. Sodan aikana järjestetyissä SM-kisoissa hän
voitti kaksi pronssimitalia, vaikka harjoitteluolosuhteet Rukajärven kor-
vessa olivat heikot. Lisäksi hän haavoittui. Sotien jälkeen Suvivuo palasi
maan parhaaksi pika-aituriksi voittaen lajissa kuusi Suomen mestaruutta
1945–1953. Kansainvälisesti parhaaseen saavutukseensa hän ylsi Oslon
EM-kisoissa 1946 aitomalla kolmanneksi. Toimiessaan voimistelunopet-
tajana Tyrvään yhteiskoulussa Suvivuo juurrutti lentopallon myöhem-
min lajissa menestyneelle seutukunnalle.

Väinö Suvivuo edusti Suomen lipun kantajana monia ryhmiä. Hän
kuului sotia edeltäneen ajan nuoriin urheilijoihin, joiden uralta sota söi
parhaat kilpailuvuodet. Hän oli arvokisamitalisti ja voimistelunopettaja.
Mutta ratkaiseva ansio lipunkantajaksi oli mitä ilmeisimmin se, että Su-
vivuo oli myös sodissa taistellut ja haavoittunut jalkaväkiupseeri.

Lähteet

- Kirjavainen, Jussi: *Suomalaiset suurhiihtäjät Veli Saarisesta Eino Olkinuoraan*. WSOY 1955.
- Kokkonen, Jouko: *Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*.
- Lontoo 2016 Info*. Matti Hintikka ja Vesa Tikander (toim.). Suomen Olympiakomitea 2016.
- Noponen, Paavo: *Pekka Tiilikainen, pääselostaja. Sinivalkoisen äänen legenda 1945–1976*. Gummerus 1987.
- Siukonen, Markku: *Urheilukunniamme puolustajat. Suomen olympiaedustajat 1906–2000*. Graface Oy 2001.
- Sadan vuoden olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia*. Vesa Tikander ja Ossi Viita (toim.). WSOY 2007.
- Sotši 2014 Info*. Matti Hintikka ja Vesa Tikander (toim.). Suomen Olympiakomitea 2014.
- Suomen liikunnanopettajat – Finlands Gymnastiklärare 1973*. Suomen liikunnanopettajain liitto ry 1974.
- Suomen lippu kautta aikojen*. Caius Kajanti (toim.). Siniairut Oy 1983.
- Tuuri, Antti: *Rukajärven aika*. Otava 1991.
- Suomen Urheilulehden vuosikerrat 1920, 1948, 1952*.
- Sotaveteraani* 3/2004.
- Urheilun Kuva-Aitta* 4/1952.

Liite

Suomen joukkueen lipunkantajat olympiakisojen avajaisissa 1920–2016
(1908 ja 1912 Suomen joukkueen edellä kannettiin nimikylttiä)

Kesäolympialaiset

1920	Antwerpen	Emil Hagelberg	nykyaikainen 5-ottelu
1924	Pariisi	Elmer Niklander	yleisurheilu, heitot
1928	Amsterdam	Akilles Järvinen	yleisurheilu, kymmenottelu
1932	Los Angeles	Akilles Järvinen	yleisurheilu, kymmenottelu
1936	Berliini	Akilles Järvinen	yleisurheilu, kymmenottelu
1948	Lontoo	Hannes Sonck	yleisurheilu, kymmenottelu
1952	Helsinki	Väinö Suvivuo	yleisurheilu, 110 m aidat
1956	Melbourne	Eeles Landström	yleisurheilu, seiväshyppy
1960	Rooma	Eeles Landström	yleisurheilu, seiväshyppy
1964	Tokio	Eugen Ekman	voimistelu
1968	Mexico	Pentti Linnosvuo	ammunta
1972	München	Ilkka Nummisto	melonta
1976	Montreal	Lasse Virén	yleisurheilu, pitkät matkat
1980	Moskova	Peter Tallberg	purjehdus
1984	Los Angeles	Esko Rechardt	purjehdus
1988	Soul	Jouko Salomäki	paini
1992	Barcelona	Harri Koskela	paini
1996	Atlanta	Mikko Kolehmainen	melonta
2000	Sydney	Olli-Pekka Karjalainen	yleisurheilu, moukarinheitto
2004	Ateena	Thomas Johanson	purjehdus
2008	Peking	Juha Hirvi	ammunta
2012	Lontoo	Hanna-Maria Seppälä	uinti
2016	Rio de Janeiro	Tuuli Petäjä-Sirén	purjehdus

Talviolympialaiset

1924	Chamonix	Armas Palmros	yhdistetty hiihto
1928	St. Moritz	Esko Järvinen	yhdistetty hiihto
1932	Lake Placid	Ossi Blomqvist	pikaluistelu
1936	Garmisch-Partenkirchen	Sulo Nurmela	maastohiihto
1948	St. Moritz	Pekka Vanninen	maastohiihto
1952	Oslo	Heikki Hasu	yhdistetty hiihto
1956	Cortina d'Ampezzo	Antti Hyvärinen	mäkihyppy
1960	Squaw Valley	Paavo Korhonen	yhdistetty hiihto
1964	Innsbruck	Veikko Hakulinen	ampumahiihto
1968	Grenoble	Veikko Kankkonen	mäkihyppy
1972	Sapporo	Juha Mieto	maastohiihto
1976	Innsbruck	Rauno Miettinen	yhdistetty hiihto
1980	Lake Placid	Heikki Ikola	ampumahiihto
1984	Sarajevo	Jorma Valtonen	jääkiekko
1988	Calgary	Pertti Niittylä	pikaluistelu
1992	Albertville	Timo Blomqvist	jääkiekko
1994	Lillehammer	Marja-Liisa Kirvesniemi	maastohiihto
1998	Nagano	Janne Ahonen	mäkihyppy
2002	Salt Lake City	Toni Nieminen	mäkihyppy
2006	Torino	Janne Lahtela	freestylehiihto
2010	Vancouver	Ville Peltonen	jääkiekko
2014	Sotši	Enni Rukajärvi	lumilautailu